

Kronika

MILOŠ MIKELN, HITLERJA TRETJA SVETOVNA VOJNA IN KRATKI KURZ VLADANJA ZA ZAČETNIKE

Književnost

Je nekaj šokantnega v Mikelnovi knjigi Hitlerja tretja svetovna vojna in kratki kurz vladanja za začetnike*, tem satirično esejističnem diskurzu o politični oblasti in oblastništvu. Ta pronicljiva, a po svoji nezavezujoči, večkrat celo nepredstavljeni konkretnosti, lahkotna, poljudna študija, nabita z intuicijo bolj kot z empiričnimi zgodovinskimi dejstvi in analizami, klasifikacijami, prepletanji shemskih kombinacij, vzročno posledičnimi zvezami, modeli, ob katerih ni razvidne identite... Ta zabavna »hitlerjanščina« prenapetih komedijantskih »sommambulnih« stanj o »možnostih« totalnega obvladovanja sveta. Ta patologija izpolnjevalca nalog Previdnosti, kot se v dnevnih poročilih iz leta 1979 opredeli Hitler, češ: boljši naj po svoji sposobnosti in po svoji zamisli ureja svet, se za nas, navadne smrtnike, konča srečno s smrtjo velikega, raje »največjega Nemca vseh časov«. Ta parodija na tiste, ki bolje spoznavajo, bolje razumejo in znajo bolje urediti svet, da bi izpolnili svoje zgodovinsko poslanstvo in dolg do človeštva. Ta ironija na vero v spreminjanje sveta in srečo človeštva, ki v bistvu povzroča vso — nesrečo.

Miloš Mikeln je presenetil s svojo domiselno tipološko analizo različnih oblik oblasti, njenih »spektrov«, če bi govorili v likovnem jeziku, ali »kla-

strov«, če bi si izposodili izraz iz glasbene teorije. Ničesar zadržto žugajočega, oblastniškega ni v teh Hitlerjevih kratkih kurzi vladanja za začetnike, se pravi za nas (?), če se domislimo, da v nekaterih političnih sistemih oblasti morda ni več (?). Tudi nič znanstveno izzivalnega ni v tej politologiji (modnem študiju mnogih povzpeticov) v demokrata spreobrnjenega nekdanjega svetovnega diktatorja. Vse je odeto v potrebno »distanco«, »kritično ironijo«, da bi na koncu vsega »iztisnil nauk«, »pouk službujočemu ali prihodnjemu vladarju«, vsem zelencem, ki trumoma dan za dnem stopajo v vladne palače.

»Še nikoli ni vladalo toliko začetnikov kot danes«, ugotavlja Mikeln. Zato jim je nujno ponuditi »dober priročnik za to stroko«, knjižico, ki bi lahko bila »vladajočim začetnikom trdna opora v težkih dneh«, (drugim državljanom pa razvedrilo v mirnih večernih urah).

Zakaj vladati, se sprašuje Mikeln, in si odgovarja: »Vladanje je radost, je užitek, je opoj, ki mu ni enakega. Ni je stvari, ki bi človeku dala več, ne med na tem svetu dosegljivimi, ne med na onem svetu obljubljenimi«. Ta paradni narcizem pač izhaja iz človekove narave, njegove nečimrnosti in socialnosti.

Mikelnov znanstveno satirični učbenik začenja pri splošnih oznakah oblasti in vladanja (uspeh, sila, nasilje, ravnotežje, nihalni efekt, genialni voditelj), da bi se v nadaljnji analizi dotaknil osnovnih oblik in vrst vladavine (monokracija, polikracija) oziroma ugotovil možnosti za njihovo razvrstitev, izbiro, opredelitev. Mikelnova duhovita ironija ne pozna meja — na primer o funkciji političnih visokih šol, »stran-

(* Miloš Mikeln, Hitlerja tretja svetovna vojna in kratki kurz vladanja za začetnike, DZS Ljubljana 1980, zbirka Nova proza, str. 153)

karski latinščini«, obligatnem strahu, trdnih nazorih, spremembah okoliščin, neuravnovešenosti vladarskih natur, izbiri poti, prevratu, nasledstvu, izbiri najposlušnejših, namesto najsposobnejših, ljudstvu in njegovi sredinski politični naravnosti ter nezanesljivosti, zunanjih in notranjih sovražnikih, državni upravi in zakonodaji, vojski, gospodarstvu, tisku, umetnosti, znanosti, šolstvu, do možnosti, ki jih daje posamezniku vladarski poklic.

Mikelnova analiza se »nonšalantno« spreha od primera do primera, v pravi vladarski držbi; kajpada gre za profesorja in ne učenca (to smo mi), a tudi slednjemu je ponujena možnost, da (skozi branje) (do)reče kako modro na tisti politični kompendij; da se razvrsti po njegovih metodah in načelih, zakaj človek se navsezadnje zadovolji z vsako lažjo, če jo le dovolj vztrajno ponavljajo njegovi učitelji. In če nima druge izbire.

IVANKA HERGOLD, NOŽ IN JABOLKO

Osrednje vprašanje, ki ga postavlja literarna dela s časovno kar se da zoženim okvirom dogajanja, je nemara tudi tole: kaj se lahko zgodi, ali se sploh kaj lahko zgodi. Ivanka Hergold je svoj zadnji prozni tekst *Nož in jabolko** hote ali nehote izpostavila perspektivi »dogajalnih« možnosti in nemožnosti; realnih, empiričnih, zunanje opisanih v epski zgradbi dela, in imaginarnih, miselnih, idejnih... Temeljna faktura je že v zasnovi pogojena z odločitvijo, do kje naj avtor seže, da bo osnovno časovno »zavoro« nadomestil z drugimi možnostmi: introspekcijo, psihologijo, fantazijo, spominsko aso-

ciacijo, meditacijo, vizijo, do biologizmov.

Nož in jabolko kaže v nakazani, a ne dovolj radikalizirani obliki avtorično zavedanje in nadzor nad enodneвно časovno-scenarično postavitvijo ženskega lika v (pred)mestni krog Trsta. Že izbor italijanskega kraja s slovenskim prebivalstvom vnaša v tekst novo, (pre)malokrat upodobljeno temo v slovenski prozi. A povejmo takoj — ta kraj je po svoji življenjski klimi močan, mnogoter, skrivnosten, ambivalenten in antagonističen, avtohton in izpostavljen s svojim konglomeratom politično-nacionalnih usod, vezi in razvezi. Ivanka Hergold v svojem tekstu o enem dnevu slovenske intelektualke sicer ne aktualizira političnih, ideoloških in nacionalnih dimenzij, zlasti ne v angažirani, programski obliki, zato pa išče možnosti ženske polnosti (in s tem pristnosti) v navidez marginalnih, »vsakodnevni« opravkih, ki nikoli ne morejo seči čez tekst; ničesar ne sme biti postavljenega kot vaba, projekt, načrt, do katerega bralec potem ne pride, ga ne doživi.

V zamejenosti akcijskega in časovnega radiusa se je vsa Hergoldina pisateljska energija usmerila v intimizem; tudi v intimno čuten odnos do dnevnih stvari, predmetov potrošniškega dnevnega arzenala. Ko ima Hergoldina Herta Jamnik opravka z raco, postane živalsko meso nenadoma element kulinaričnega rituala, poldnevnega opravila, intimne bližine, skoroda zavezanosti, in celo statusni (standardni) simbol, pa vzgib zavisti pri sosedu Pamelu Palestri, neke vrste vsiljevalki in primerku normalnega, normativnega (meščanskega) bivanja. Kajti Pamela na »žaru« nedvoumno dokaže, da je pripravljanje hrane (hranjenje) glavno dnevno opravilo:« (...), ženska je identična s pojmom hrane, se praktično identificira s hladilnikom, s shrambo in s kuhinjsko omarico; od proizvodnje hrane pa je

(* Ivanka Hergold, *Nož in jabolko*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1980, opremil Marijan Kravos, str. 190)